

İnsan doğruyu öğrenir ve sonra doğruyu *inşa eder*. Sosyal *bilimlerde* böyle. Önce okulunu öğrenecek, okulunun üstadları gibi bakacak, ne durumda ne diyeceğini bileceksin. Sonra, bir zaman sonra o üstadlar ölünce, sen üstad olacaksın. Olabilirsen tabii ama dersini çalışırsan olursun bence. Sonra okulunun yeni meseleler hakkında ne düşündüğünü ve *tabii ki* hakikatin ne olduğunu sen söyleyeceksin.

Dini konularda da böyle. Birinin dizi dibine oturacak, geleneği hatmedecek, gelenek gibi düşünür hale geleceksin. (Bu gelenek sadece belli bir gelenek değil, bütün dini gelenekler bir şekilde böyle.) Sonra o geleneğin anahtarları sana verilecek, sen de o geleneği *adapte* edeceksin.

Bu işler, tarihin başından beri böyle oldu. Geleneği eleştirenler de yeni bir gelenek inşa ettiler ancak insanların ekseriyeti, mensup oldukları geleneğin hizmetinde bulundu ve kişi ancak ahir ömründe, o geleneği *geliştirmek* için bir şeyler yapabildi.

Tabii bilimler için biraz farklı durumlar var, onlarda bilgi kaynakları sadece üstadlar olmadığı, tutarlılık ve tahmin gibi bir kriterler olduğu için, konuya yeni giren birinin bile *devrim* yapma imkanı vardı.

İnternet'in yayılmasıyla beraber, ortaya çıkan yeni bir durum: Tuhaf bir *sosyal calculus* ortaya çıktı, bunun çok primitif hallerini görüyoruz halihazırda. Ancak bir şekilde, *sosyal bilim* ve *din* gibi konularda, artık geleneklerin eski şekillerde devam ettirilme imkanı azalıyor. Önceden adı ne olursa olsun *icazet* önemli bir kriterdi, şimdiyse bir şekilde *follower* toplayan kişinin söyledikleri daha makbul. Bu da bize geleneklerin tarihin başından beri yaşadıkları en büyük krizle başbaşa olduklarını anlatıyor.

Şöyle söyleyeyim: Bugün canım Budist olmak isterse, hiç dağ bayır manastır dolaşmak gerekmeden, hiç gerçek Budist tanımadan, sadece okuyarak, anladığım kadarıyla üç beş günlüğüne Budist olabilirim. Bunun için ödemem gereken bedel fazla değil, kimseye söylememe de gerek yok. Kendi kendime Budist olur, yine kendi kendime bırakırım...

İnsanların çoğunun geleneklerle ilişkisi giderek bu seviyeye *iniyor*. İnternet aleminde *Ehl-i Sünnet müdafaası* namına gördüklerim de böyle biraz, *orada bir ehl-i sünnet geleneği* bulunsun istiyoruz, ben de istiyorum, *en doğru yol* olarak orada bulunsun ancak benim o yolla ilişkim şu yukarıda anlattığım *Budistlik* ilişkisi gibi olsun. İstisnaları tabii ki mevcut, ancak kütüphaneye gidip, kitap araştırmak *İnternet'ten bulmaktan* ne kadar daha külfetliyse, bir geleneği *adam gibi* takip etmek ondan katbekat külfetli.

Gelenek bunun için eriyor. Bu da bir kısır döngü. Çünkü insanlar gerçekten uygulamadıkları, sırf özentî uğruna, layk uğruna veya poz satmak için adını kullandıkları bir takım gelenekleri gerçekten yaşatmak için heves etmedikleri için, o gelenekler de içi boş, kimseye gerçek bir fayda sağlamayan, kimsenin derdine derman olmayan bir *hoşluk manzumesi* haline geliyor.

Hoşluk manzumeleri de, küresel dünyanın herkese dağıttığı yemeğin içinde farklı çeşniler. *Tofunuzu nasıl alırsınız?* Benimki *Ehl-i Sünnet soslu* olsun, beriki de *Budist soslu* alacak.

Hayatlar yeknesak hale gelirken, bizi tüketim hayvanı olmaktan koruma ihtimali bulunan *sosyal bağlar* ve *kültür* de, o tüketim iştahı içinde eriyor. Robotlar her şeye hakim olmadan önce, insanların

tam birer robota dönüşmesi büyük ihtimal.